

Somogyi László – akit ismertem is, nem is

Somogyi László (1907–1988) nem „évfordulós” muzsikusi idén. Születés és búcsú kerek évszámai nélkül is mindenképp emlékeztetőre méltó, jóllehet mindössze II esztendeig volt tevékeny, meghatározó személyisége zene- és zenekari kultúránknak. Eredeti foglalkozása – volt ez káderlapformáló tényező 1948-tól jó néhány évtizedig – hegedűs, szép időt töltött a 30-as években a mai Nemzeti Filharmonikusok sokadik elődjénél, a Budapesti Hangversenyzenekarban. Kevesebb, mint szerény megélhetés, de nem szakmai cél. A karmesteri pulpitus meghódítása, az igen, – ez 1937-ben történt. Hogy többet tudjon a vonós tuttistának kötelező ismereteknél, 1931–35 között kijárta Kodály zeneszerzés tanszakának négy – vagyis valamennyi – akadémiai osztályát. A IV. akadémiai tanévben zeneszerzőknél kötelező tantárgy volt, nem épp fajsúlyos színvonalon, a vezénylés. Somogyi nem itt, a pult mellett tanulta, amit tudott. Még 1938-ban, a mitikus

Hermann Scherchen Brüsszelben tartott kététes nyári kurzusán, ez volt minden „dirigensi iskolája; a Lipótvárosi Casino ösztöndíjával utazott (épülete ma: BM Duna-Palota). Külföldre hívták koncertezni az utolsó békeévekben. A háború alatt, ha épp nem volt munkaszolgálatos, csakis az OMIKE zsidó kulturális egyesület hangversenyait vezényelhette, a Goldmark-teremben. 1945 tavaszán Somogyi Lászlóra és Fricsay Ferencre bízta Csorba János, Budapest polgármestere a Székesfővárosi Zenekar vezetését. A „két dudás egy csárdában” szindróma elkerülésére lett 1947-ben Somogyi vezető karmester s mellette-fölötte Bartha Dénes művészeti igazgató. 1951-ben helyet cserélt

Ferencsik Jánossal, átvette tőle a Rádiózenekar irányítását, Ferencsik meg a csakhamar ÁHZ-vá keresztelt Székesfővárosiakat. 1949-től vezette a Zeneakadémia karnagyképző tanszakát; ezt is Ferencsikől vette át, ki, lévén 1948-tól a Bécsi Operaháznak is tagja, fél tanévet töltött katedrájától távol. Somogyi volt az első intenzív zenekarnevelő karmester Magyarországon, egyszerűen a szisztematikus öt-éves karmesterképzés megteremtője. Már a háború alatt magántanítványa volt Lehel György, Mura Péter, akadémiai tanszakaról került ki Kertész István, Lukács Ervin – és sorolhatnám a hosszú, díszes névsort. 1945–56 között nagyon fontos embere zenekultúránknak. Novemberben elment, mint oly sokan. Vendégként láttuk viszont s nem éppen gyakran.

Személyesen nem ismertem; egyoldalú köszönő viszonyban voltunk, amennyiben – korabeli szokás szerint – köszöntem neki, mint minden zeneakadé-

miai tanárnak, aki feltűnt a folyosón. Legfeljebb egy biccentéssel fogadta, ha nem mélyedt nagyon a gondolataiba. A rekedtségtől teljesen elment volna a tanítás kezdetéig amúgy is rekedtes hangja, ha minden diáknak fennhangon viszaköszön.

Annál intenzívebb volt a művész-közönség típusú kapcsolat. Naplót ugyan nem vezettem soha, pontos adataim sincsenek tehát, de az bizonyos, hogy száznál jóval több Somogyi-produkciót hallottam. Először 1945 nyarán, utoljára 1979 áprilisában. Az első találkozás helyszíne merőben szokatlan. A IX. kerület nem éppen előkelő részén, a Ferenc-téren vezényelte Somogyi László a nemrég reá – és Fricsay Ferencre – bízott Székesfővárosi Zenekar (majd: ÁHZ, Nemzeti Filharmonikus Zenekar) tényszerűjét. A pontos műsorra nem, csak arra emlékszem, csupa népszerű mű vagy tétel hangzott el, a fele Johann Strauss. A Tere-fere polka után Somogyi megfordult és jellegzetes rekedtes hangján megkérdezte a népes gyerekhadat, akar-e valaki vezényelni. Ráadás-ként egy kisfiú – nem én! – badonászott a polkára, mögötte ott állt a karnagy, aki a szemével és nagyon díszkrét apró kézmozdulatokkal kormányozta a zenét.

Első hangversenybérletem Somogyi – és Fricsay Ferenc – Székesfővárosi Zenekarának 1945/46-ban, a Városi (ma: Erkel) Színházban rendezett 16 vasárnapi matinéjára szült. A hangversenyeket persze nem csak ő és Fricsay vezényelte. Ennyi évtized után is elevenen él bennem *Beethoven Missa solemnis*e Bárdos Lajos, *Vendé Requiemje* Sergio Failoni irányításával. Somogyi Lászlóval egy *Weiner*-interpretáció, a *Pastorale, Fantázia és fuga*. Menuhin volt, 1946 júniusában, az ostrom dűlta Budapest első neves-külföldi vendégművésze. Karmestere – hallottam – Somogyi László, miként a nálunk 1949-ben bemutatkozó David Ojsztrahé is.

Az 1948/49-es tanévben a Budapesti Református Fiúgimnázium – becene-

vén; Lónyay – VII/A osztálya, melynek e sorok frója is tanulója volt, nyolc ifjúsági hangversenyre „szerződött” a Székesfővárosi Zenekart. E napjainkban minden bizonytalansággal teli vállalkozás-alapja az volt, hogy a zenekar költségvetésében és munkatervében egyaránt szerepeltek úgynevezett üzemi hangversenyek s Bartha Dénes professzor, az együttes művészeti igazgatója, ennek minősítette az iskolai koncertciklust. Három forint volt a belépésre jogosító műsor ára – műsor, mivel a beléptijegyek után vigalmi adót kellett volna fizetni. Ahhoz, hogy deficit ne legyen, meg kellett tölteni az iskola 1200 személyt befogadó nagytermét. Ezekből a 3 forintokból fedeztük a közreműködők honoráriumához való hozzájárulást, a hangszerszállítást, a műsorok nyomdaköltségét, a terem fűtését-világítását. A táblás házak megszervezése sikerült is, szinte a teljes VII/A osztály járta a budapesti középiskolákat s toborozta, amatőr menedzserként a közönséget. Az eredményben – a lelkesedésen kívül – bizonyára közrejátszott, hogy az idő táji ifjúsági zenekari hangversenyeket egyáltalán nem tartottak Budapesten. Bachtól Kodályig Bartha Dénes állította össze a műsort, amely csak annyiban különbözött a „felnőtt” koncertektől, hogy ő maga ismertette-magyarázta az elhangzó, nagyszabású kompozíciókat.

Somogyi László kedves Mozartját vezényelte 1948. novemberében. (Egy kis éji zene, d-moll zongoraverseny, szólista Vásárhelyi Magda, g-moll szimfónia). Mégpedig oly sikerrel, hogy szűknek bizonyult a Zeneakadémia nagyterménél tágasabb iskolai oratórium. Ez volt a ciklus egyetlen hangversenye, amelyet meg kellett ismételní, másodjára is telt házzal!

Mozart volt talán legfényesebb vezénylő csillaga. Magyar karmester kortársai közül Somogyinak volt messze a legnagyobb Mozart-repertoárja s leggyakrabban ő vezényelte a műveit. Még nem volt népszerű zeneszerző, Somogyi honosította meg a csupa-Mozart zenekari esteket nálunk.

Azt hiszem, már amennyire egyáltalán hivatkozási alapot képeznek négy-öt évtizede hallott hangversenyek, a Budapesten tevékeny magyar karmesterek közül Mozartban ő volt a legnagyobb. (Hogy magyarra fordítsam e nyakatekert

fogalmazás értelmét: Széll György *Clevelandben* volt zseniális Mozart-interpretdtór, a feledhetetlen Klemperer pedig nálunk rajongva fogadott vendég). Oly intenzíven, mint Somogyi, senki hazai karmester nem érezte és érzékelte a Mozart-zene karaktereit, kontrasztjait, vehemens érzelmi váltásait. Ő volt az, aki az előadói gyakorlat hamis, édeskés Mozart-felfogásával, a bájos rokokó csodagyerek portréjával végleg leszámolt. Felmutatta az ismeretlen a jól ismertnek vélt alkotóban; a mára szinte slágerszámmak tekinthető szerenád-divertimento-termést, mely akkor, az Egy kis éji zene kivételével, hiányzott a repertoárból, ő honosította meg. Az 50-es években hallottam egy próbáját; valamelyik B-dúr Divertimento lassú tételén dolgozott az ÁHZ-val (a Köchel-szám nem maradt meg bennem). Félelmetes magasságokig emelkedik ott a primhegedű szólama, roppant nehéz! Miközben a zene szólt, Somogyi fel-alá járt a vonópultok közt, balkezevel vezényelt, jobbában ceruzát tartott s írta be a szólamokba a vonásnemeket. Különleges élményem 1954-ben tartott hangversenye, amelyen egyetlen estére reaktíválta az operaszínpadtól-pódiumtól rég visszavonult 69 éves Sándor Erzsit, a magyarországi Mozart-ének nagyszonyját. A *Ch'io mi scordi di te* kezdetű koncertáriát adta elő a Zeneakadémián, parányi hangon, de tökéletes stílusban. Diszkrét visszafogottsággal kíséerte az ÁHZ s Fischer Annie, az obligát zongoraszólam birtokosa.

Bár felidézhetném Somogyi Haffner-szimfóniája lassújának buja, hársfavi-rág-illatú szerenád-atmoszféráját; az Esz-dúr szimfónia nyitótétele lassú bevezetőjének rembrandti fény-árnyék váltásokban bővelkedő kontraszt-látomását; a g-moll szimfónia menüettjének robbanásig feszülő disszonancia-torlódásait, a Jupiter fináléjának mérmökileg-érzelmileg egyként félelmetesen pontos rajzolatát.

Másfelől éppen egy Mozart-részlet figyelmeztetett poétikus elképzelés és manuális megvalósítás diszkrpanciájára. A K. 550 g-moll szimfónia lassú tételé-

nek zárótémáját Somogyi térből és időből kilépő transzcendens pillanatnak kívánta hallani:

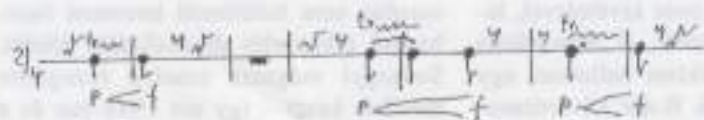
Hanem a zenekarnak szóló mozdulat-utasítás nem feltétlenül teremtett összhangot elképzelés és realizálás között. Somogyi magasra emelve rezgettette mindkét kezét – így tett 1948-ban és a 70-es években egyaránt – zenekara ebből nem tudta meg, mikor hagyja el a pontozott nyolcadot a zárótémában s teljesen bizonytalanná vált a két aláhajló harmincketted hang, a záró tizenhatod ideje. Magyarán: a zenekar, lett legyen bár a Székesfővárosi, vagy a Rádióé, szétment. Kiváltképp a zárótéma fűvósokkal kombinált második elhangzása-kor. Gondolom, minden tanítványa tudta, öt éves tréning után, miként oldja meg e kényes helyet. Csak épp Somogyi nem, kevés volt ehhez Scherchen gyors-talpalója, de úgy látszik – vagyis hallatszott – ő maga életfogytiglan nem lelt rá a megoldásra.

Bartók-specialista is volt! Igényességének és felkészültségének roppant jelentősége volt a háború utáni első években. Zenekaraink 1945-ig főként Bartók viszonylag egyszerűbb struktúrájú korai műveit favorizálták, még nem volt a vérükben az érett zeneszerző stílusa, nem vált anyanyelvükké ez a muzsika. Somogyi László mulhatatlan érdeme, hogy – igaz, néha túrelméti vesztve – megtanította a Székesfővárosi Zenekart, majd a Rádiózenekart technika-ilag is, a kifejezés vonatkozásában is Bartókul játszani.

1947–48 táján – de később is, még mielőtt a Zeneakadémiára felvettek – többször csempészett be próbákra Sámson Pál, a Székesfővárosi Zenekar,

majd az ÁHZ szekundbegedése és zenekari felügyelője, az együttes próbáira. Gimnáziumi tanárain tapintatosan szemmet hunytak afölött, hogy latin óra helyett olykor zenekari próbán tanulok. Az együttesnek saját próbaterme nem volt, az Orvos Egyesület Szentkirályi utcai székházában készült a koncertjeire. E „nagy”-terem parányi erkélyén igen jól el lehetett rejteni. Soha nem fogom elfelejteni Somogyi két Bartók-próbáját.

A Héros-ütőhangszerekre írt *Zenén* dolgozott. A II. tétel 118–125. ütemében – már megvolt a kispártitúram, a próbát abból követtem – a pergődob ezt a ritmust játssza:

Vachata Ferenc, a zenekar morva származású ütőse ennek nem látván értelmét, derekas indulóritmust vágott ki:

Ráment vagy fél óra a próbából, pattanásig feszültek a karnagy idegei, mire sikerült a zenészt rávezetni a helyes ritmusra.

Más alkalommal a Concerto próbájára surrantam be. Budapesten Doráti mutatta be 1947 júniusában; Somogyi László a mű második hazai előadásának volt a karmestere, egyszersmind első Magyarországon élő dirigense is. Nem volt még a Concerto interpretációjának sem zenekari sem vezénylési hagyománya. Nem csoda, hogy üzemműködés támadt a IV. tétel 75. ütemétől. E részlet halmozottan nehéz a vonóskar (4. példa) 3+2+3 osztású, 8/8-os „rumbaritmusa” három ütessel vezényelhető, erre úszik rá alla breve metrumjelzéssel, vagyis 2/2-ben, a legsúlytalanabb helyen, az utolsó negyedhangon a klarinét dallama (a belépés pontos helyét szaggatott függőleges vonalakkal jelöltem a kotta-példán). Ráadásul a belépést követően gyorsul a tempó

E részlet tisztázására is ráment a próbából vagy fél óra. Somogyi, aki virtuózként tudta a Tánc-szvit, vagy a Zene... változó ritmusait, in vitro, vagyis egymaga s teoretikusan, otthonában nem kísérletezhette ki ezt a mindössze három ütemet. A Székesfővárosiak

szólóklarinetosa, a hármast ütő karmester kezére vagy egy nyolcadhangnyival korábban, tehát a harmadik karmestéri ütésre, vagy ugyanannyival később kezdte dallamát, csak épp a kellő helyen nem. Somogyi László türelmesen, majd egyre indulatosabban kereste a megoldást, nyilván tudta, közösen kell rátalálni. A sok aprómunka eredményeként aztán megszólalt ritmikai-metrikai tisztázatlan ez a három taktus.

Azt, hogy ezen a próbán mi – és főleg: miért – történt, nem 16 éves fejjel-füllel értem meg. 1949-ben sikerült megvásárolnom, kemény 30 forintokért, a Concerto partitúráját (benne a pecsét: Rácz B. zenemű, hanglemezzel Budapest, IV. Múzeum-körút 21, a belső címlapon ceruzával a vételár) s a kottából rekonstruáltam, tanulságul magamnak e számomra emlékezetes Somogyi-próba zenéi tartalmát.

Bartókkal mutatkozott be Somogyi az Operaházban. Vezényelte A fából faragott királyfit, 1948 őszén, döbbenetes drámai erővel, A csodálatos mandarint. Nem sokáig, mivel a remekművet 1949 decemberében, Tóth Aladár operatitkártó minden erőfeszítése ellenére betiltotta a hatalom. (Ez egy másik történet,

nem Somogyi Lászlóra emlékezve kell felidézni, kivált, hogy neki semmi része nem volt ebben a gyalázatban.) Nem feledhető, hogy éppen ő támasztotta fel a Mandarint a sírból a Filharmonikusok 1955 júniusában tartott Bartók-estjén, az Operaházban. Leírhatatlan ma már a mű akkori hatása! Fischer Annie szinte so-

ha nem játszott 20. századi zenét. Amikor 1953-ban először tűzte műsorára Bartók III. zongoraversenyét, Somogyi volt a karmesterpartnere. Bartókját utoljára 1956. szeptember 26-án hallottam. A korábban évekre betiltott, héros-ütőhangszerekre írt *Zenét* vezényelte, a III. zongoraversenyt – Fischer Annieval; szünet után a Concertót Ferencsik János. Ritka alkalom volt ez: két első karmesterünk osztozott a műsoron.

1951/52 fordulóján „helyet cserélt” a két nagybetűs karmester. Somogyi László került a Rádiózenekar élére Ferencsik utódként, Ferencsik János pedig Somogyitól örökölte meg a Székesfővárosi Zenekar (ÁHZ) irányítását. E váltás pontos okát nem ismerem, sajnos, elmulasztottam megkérdezni Tátrai Vilmostól. Legendák keringenek arról, mennyi konfliktusa volt az impulzív vezető karnagynak muzsikusaival. Egy rádiózenekari beadványból: „A legkisebb hibánál olyan dühös kifakadásokra ragadtatja magát s olyan léggözt teremt, ami művészi munkára nem alkalmas”. Ennek minden bizonnyal igaz a fele, hisz Somogyi művészi munkájának eredményei azonnyomban hallhatók voltak s a Rádiózenekar évtizedekig megőrizte hangzásában a „nyúzópróbák” áldásos emlékét. A karnagycsere talán az indokolta, hogy a Rádióban az idő tájt váltotta fel a magnetofon a romlékony viaszlemezzel való rögzítést. Ferencsikben pedig erős averszió élt a kvázi örök időkre konzervált zene iránt. A hanglemezt is az 50-es évek végén fogadta el, mint szükséges rossz-szat, míg Somogyi munkásságát sok száz rádiófelvétel, és hanglemezzelgyártásunk hőskorából szép számú lemez őrzi.

Rengeteget köszönhetnek neki a két nagymester utáni zeneszerző-nemzedékek. Legalább 50 új magyar művet mutatott be hangversenyen: Farkas Ferenc,

Kadosa Pál, Ránki György, Sugár Rezső, Szabó Ferenc, Veress Sándor és sok más kortárs alkotásait. Veress Sándor Szent Ágoston psalmusa című megrendítő kantátáját 1948-ban, a bemutató évében háromszor vezényelte el – én nyáron, a boldog emlékezetű Károlyi Kertben hallottam – az újabb magyar zene történetében példátlan széria ez. Sugár maradandó értékű oratóriumát, a *Hási ének*-et 1952-ben szintén Somogyi vezényelte először (s nem utoljára). 14(!) próbával készítette elő, ami ma teljesen elképzelhetetlen. A Rádió hangarchívuma remélhetően máig őrizi Somogyi László magyar felvételeit, bár az idő rég túlhaladta az ő idejében alkalmazott kezdetleges hangtechnikát. De nem csak a mennyiség impozáns. Somogyi szívvel-lélekkel, roppant odaadással dolgozta ki és keltette életre zeneszerző-kortársainak opuszait, új minőséget teremtett, stílust és hagyományt. Gondolom, sokat tanult tőle e téren is Lehel György, egykori magántanítványa, majd a Rádiózenekar élén utóda, Somogyi nem érte be az újralakító-társ szerepével. Már távozása után tudtam meg azoktól, akiknek műveit bemutatta, hogy a reá bízott partitúra-kéziratok gyenge pontjaira – a formálás-hangszerelés problematikus részleteire – rendszeresen felhívta a zeneszerzők figyelmét, s rávette őket a korrigálások elvégzésére. A komponisták elismerték illetékességét, hisz tudták, Kodálynál végzett zeneszerzésből négy akadémiai osztályt,

Elsősorban hangverseny-dirigensként ismertük és tiszteltük, bár egy időben ambicionálta az operát is. A két Bartók-táncjáték után, az 50-es évek elején vezényelt néhány Carment és Varázsfuvolát. Azonban igen kevés színházi tapasztalattal rendelkezett. A 30-as években a Budapesti Hangversenyzenekar hegedős tagjaként játszott operát, majd a háború alatt, a Goldmark-teremben összesen 16 alkalommal vezényelt is (Don Pasquale, Varázsfuvola). De korrepetitor soha nem volt, valószínűleg a zongorajátéka sem lett volna ehhez, hegedős lévén, megfelelő. Ilyenformán nem sajátíthatta el a próbaszobában azt a finom „húzd meg,

**A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ TAGJAIBÓL ALAKULT
BUDAPESTI**

FILHARMÓNIAI

TARSASÁG

5. bérletli estje

1955. június 6-án, hétfőn, este 8 órakor

A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZBAN

BARTÓK-EST

(A mester Tiszteletbeli Békodíjjal való kitüntetéssel alkalmából)

Vezényel:

SOMOGYI

LÁSZLÓ

Karant-énekes, kórusvezető

Műsor:

A CSODÁLATOS MANDARIN

Concerto

Bérletben minden jegy elkelt

ereszd meg"-játékot, amellyel a vérbeli operakarmester vezeti-irányítja az énekeseit, de követi is, a borulást megakadályozandó, ha a szólista aznapi vérnyomása a karmester kívánságától valamelyest eltérő tempót diktál. A homo teatralicus ilyenkor finom kézzel visszavezeti a színpadot a kívánt tempóhoz. Somogyi karmesteri életéből kimaradt a szakma elsajátításának az a fázisa is, amit az Operában, jó magyar szóval, Dienst-nek neveznek, vagyis a színpadok mögötti zenének az előadás karmesterének tempójával koordinált vezénylése. Ez nagy rugalmasságot követelt, illetve fejlesztett ki a jövőbeni dirigensben, kivált, hogy az

ipari tévékamera felszerelése előtt gyakran a pendulának nevezett nagy metronómra meg a fülére volt utalva a nézők előtt láthatatlan kórus-hangszeres együttes irányításakor.

Somogyi Lászlóból ez a fajta rugalmasság teljesen hiányzott. Anekdoták, de találók, amit a Székesfővárosi Zenekar ismerős muzsikusi meséltek. Brahms Hegedűverseny, próba. A szólista Zathureczky Ede. „Ede, te sietsz”, fordul oda a III. tételben hegedőséhez Somogyi. „Siess velem” – így Zathureczky válasza. Carren az Operában. A zenekadémistáknak fenntartott 3. emeleti

proscénium-páholyból hallgatom, honnét a karmester sokkal jobban látszott, mint a színpad. A 2. felvonás roppant kényes Csempész-kvintettjénél tartunk. Az énekesek másképp képzelik a tempót, mint a karmester. Somogyi hevesen saját magára mutogat a balkezelével. „En diktálom a tempót!” – mondaná, ha szólhatna. A kvintett cserepeire hullik szét. Opera (gy nem működik).

Ebbe azonban két bővítmény kívánkozik. Somogyi bepróbált, kész előadást vett át, egy felújítás teljes próbufolyamatát nem csinálhatta végig, legfeljebb valami csekély időt munkálhatott az operai nagyüzemben. Ilyenformán kétszeresen is hiányozhatott neki a fentebb ismertett korrepetitori tapasztalat. De ezt másutt sem tanulhatta meg – bár az, amit a praxis nyújt, tanteremben teljes értékűen el nem sajátítható –, mert az ő diákéveiben a Zeneakadémiának nem volt karmesterképző tanszaka, a zeneszerzés IV. akadémiai osztályában volt a vezénylés, mint gyengén kivitelezett melléktárgy. A fakultást majd Ferencsik fogja megalapítani 1946 őszén, tőle veszi át Somogyi 1949-ben.

Elismerve, hogy a memória nem a legmegbízhatóbb „műszer” említem meg, hogy miközben szinte ma is hallani vélem Mozartjait, Bartókjait, fizikailag érzekelni az általa vezényelt IX. lassójának hatalmas ívét-lélegzetét s azt is, mennyire hiteles volt Kodályban... Nos, ezenközben Somogyihoz fűződő Bach-émlékeim egyetlen műre korlátozódnak. Hanem az ő János-passiója (1954) valószínűségi reveláció volt. Persze ritkaságértéke okán is, mivel ama korban legfeljebb ha cseppenként engedélyezték a templomi zenék előadását (a Mátyás-templomban zárandokoltunk Beethoven Missa solemniséért, mivel karnagyáig, Bárdos Lajosig nem ért el a művelődéspolitikai). Azt hihettük volna, Bachnak a léptenyomon játszott Paraszt-kantátája a legfontosabb vokális alkotása.

Mégis, fontosabb, hogy Somogyi László szakított a mű mélysegesen romantikus, helyel-közzel érzélgős előadói hagyományával. A korálók kántálva elnyújtott éneklésmódjával, a Lied-dé lírizált áriázással; a kontrasztokat emelte ki s a lobogó indulatot. Szakított azzal is, hogy a turba-kórusok megszólaltathatók körülbelül ritmizálva, nála precíziósan lüktetett-izzott a „nép” hangja. Ami régi hangszer a passióba előírtak közül fellelhető volt Budapesten, mind bevont a feladásba.

Hogy csupán egyetlen részletet idézek fel: az 54. számú kórusfelvételben – sorsot vetnek a halott Jézus ruháira – valami egészen különleges, pianissimo staccato-hangzást valósított meg, mintha félelmükben suttogtak volna az emberek. Az énekkartól több szöveget kért, mint zenei hangot, több ritmust, mint dallamot, lefojtott dinamikával. Szinte robbant az egyetlen forte a tétel végén.

Távozásának okairól a hozzá közel állók többet s hitelesebbet tudhatnak nálam, aki nem ismertem. Hozzátehetek azonban egy kevésbé ismert faktumot. Somogyi László és Zathureczky Ede olasz turnéra szóló meghívást kapott 1955-ben. Ilyen fontos ügy eldöntésében csupán a legszűkebb felső pártvezetés volt illetékes. A Pártközpont zenei referense minden követ megmozgatott az útlevél megszerzése érdekében, ám a Központi Vezetőség kulturális titkára több éberségre intette, a titkárság pedig nem engedélyezte az itáliai utazást. Ez a példátlanul ostoba, szülklátókorú döntés bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy Somogyi László 1956-ban elhagyta Rádiózenekarát, el az országot is.

Levezésre korlátozott különös ismeretségünk 1985-ben. Somogyi csakhamar olyannyira a bizalmába fogadott, hogy elárulta: könyve készül(?) a vezénylés mesterségéről. Talán szereztem neki némi örömet azzal, hogy vállaltam, folytatólagosan megjelentetem az általam szerkesztett piciny folyóiratban.

A tankönyvnek szánt munka címe: „A kar mestersége. Feljegyzések egy rejtélyes szakmáról”; alcíme: „Növendékeimnek emlékeztetőül és zenekedvelőknek tanulsággul”. Somogyi Lászlótól megkaptam a kézirat első négy fejezetét. Nem csekély stílári-szerkesztői beavatkozás után ennyit sikerült megjelentetnem (Magyar Zene XXXIX. évf. 1. és 2. szám, 1988. március, június, 43–51. és 219–222.o.).

A szerzőtől kapott kézirat szerint „A könyv tartalmi vázlata” a következő: I. rész. 1. Bevezetés; 2. Előszó a zenekedvelő hallgatóságához; 3. Gondolatok a karmester és zenekara kapcsolatáról; 4. Egy karmester őszinte vallomása, elrettentő tanulsággal; 5. Miből lesz a cserebogár? 6. A partitúra jelbeszéde, mit mond a zene a hangok mögött; 7. Miért kell a zenekarnak vezető; 8. A karmester kommunikációs eszközei; 9. A karmesteri mozdulatokról általában; 10. Az »Auftakt« (felütés) és irányai lényegéről, alkalmazásának sokféleségéről; 11. Ki, hogyan és miért; 12. Intelmek és jótanácsok. Mit tegyünk és mit nem! 13. Néhány balsikerű próbálkozás és azok tanulságai; 14. Idézetek nagyíró elődöktől. II. rész. 1. Mivel ütjük a taktust és hogyan? 2. A mozdulatok alapformái és változatai. Pontok, vonalak, görbék és irányok fontossága; 3. Súlyos és súlytalan ütemrészek. (A metronóm nem karmester); 4. Mi történik az ütőpontok között? mit jelent a belső ritmus? meddig tart egy 4/4-es ütem? 5. Az »Auftakt« és »leütés«. (»Hó-rukk« és »in-dulj!«); 6. A zene folyik ütés nélkül is! – de hagyni kell a folyamatát. Hogyan és miért? 7. Miért könnyebb 3/4-ben vagy 4/4-ben vezényelni, mint »alla breve«-ben, vagy »egy«-ben? Az »egy«-ben való ütés nehézsége (időt hagyni a legsúlytalanabb ütemrészeknek!). A »tre« és a »quatro« battuta nehézségei; 8. A »fermata« különböző lehetőségei. A zene folytatása szünettel, vagy anélkül. A generálpauza utáni indítás hasonló problémái; 9. Különböző hangszerek és hangszercsoportok indítása; 10. Jobb kézzel vezénylünk, mit tegyen a bal? 11. Az accelerando és ritardando, valamint a crescendo és decrescendo megoldása; 12. Különbőség aktív és passzív ütések között; 13. Recitativo és kísérés. III. rész. 1. Ábrák, fényképek, rajzok a mozdulatokról (vagy inkább videó); 2. Kottapéldák.” (Magyar Zene, 1988/1. 43. o.)

A könyv közreadását, sajnos, csupán megkezdenem sikerült. A folyóirat júniusi számában megrendülten tudattam: „Somogyi László Genfben, 1988. május 20-án, 81 évesen elhunyt. A neves karmester, zenekarvezető és dirigens-pedagógus tervezett könyve torzó maradt. Az elkészült fejezetek közreadásával emlékezünk zenekultúránk jelentős személyiségére.”

Breuer János